

8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Destan Türünün Öğretimi Açısından İncelenmesi

Review of 8th Grade Turkish Textbooks in Terms of Teaching Epos

Sevtap Yazar, *Millî Eğitim Bakanlığı*, sevtapyazar@gmail.com

Öz. Bu araştırmanın amacı Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okutulması onaylanan 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarının destan türünün öğretimi açısından incelenmesidir. Nitel araştırma yöntemine başvuru bu araştırmada veriler, doküman incelemesi yöntemi esas alınarak elde edilmiştir. Verilerin elde edilmesi için destan türünü ele alan, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ücretsiz ders kitabı olarak 2017-2018 öğretim yılında okutulması ve dağıtılması kararlaştırılarak EBA'da yayınlanan, konuyu güncel olarak ele alan MEB Yayınları ve Dörtel Yayıncılık'a ait kitaplar ile daha önceki yıllarda onaylanıp yayınlanarak konu ile ilgili metin, tema ve etkinlikler açısından diğer kitaplardan farklılıklar gösteren Ada ve Yıldırım Yayınları'na ait 8. Sınıf Türkçe Ders Kitapları, Çalışma Kitapları ve Öğretmen Kılavuz Kitapları kaynak olarak kullanılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi tekniği ile ortaya konulmuştur. Verilerin analizi sonucunda 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarından birinde destan türünde olmayan bir metne yer verildiği görülmüştür. Destan metinlerinin belirli yazarların eserleri olduğu algısı yaratıldığı, kitaplarda yer verilen metinlerin çoğunun kaynaklarının, bazen de hangi destana ait olduğunun belirtilmediği tespit edilmiştir. Çalışma Kitaplarında ve Öğretmen Kılavuz Kitaplarında destan türünün kavratılmasıyla ilgili yapılan etkinliklerin, sorulan soruların ve verilen tanımların alan yazındaki tür ve destan tanımları açısından yeterli olmadığı görülmüştür. Elde edilen bulgular çerçevesinde konu ile ilgili önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Destan, Ders Kitabı, Türkçe Öğretimi, Öğrenme

Abstract. The aim of this research is to examine 8th Grade Turkish textbooks approved by the Ministry of National Education from the point of view of epos genre's teaching. In this research, which is applied to the qualitative research method, the data were obtained by taking the document examination method as the basis. In order to obtain the data, it was decided that the Ministry of National Education and Dörtel Publishing which the Ministry of National Education should give a free course book to be taught and distributed in the academic year of 2017-2018 and published in EBA and 8th grade Turkish Course Books, Work Books and Teacher Guide Books belonging to Ada and Yıldırım Publications, which differ from other books in terms of themes and activities. The obtained data is presented by the content analysis technique. It has been seen that one of the 8th grade Turkish textbooks contains a text that is not in epos genre. It has been determined that the epos texts are shown the works of certain authors, that the texts included in the books haven't got the origin of the texts and sometimes the name of the epos. In the Workbooks and Teacher's Guidebooks, it was seen that the activities related to the comprehension of the epos genre, the questions asked and the definitions given were not sufficient in terms of the genre and epic descriptions of the field. Suggestions were made in the frame of the findings.

Keywords: Epos, Textbook, Turkish Teaching, Learning

SUMMARY

Introduction

The most widely used tools in Turkish teaching are textbooks. The books prepared for the Turkish lesson are composed of three books: a textbook, a student workbook and a teacher's guide book in accordance with the constructivist approach. The texts used in the textbooks used as basic tools in Turkish lessons have a very important function. In the selection of the texts in the textbooks, species which have similarities, and species that can be identified by their individual and specific characteristics form such as the subject, narration, language, plain have an important criterion. One of the species taught in Turkish lessons is epos. The epos type that constitutes the scope of our work is a kind of narrative that deals with major events of a nation that pass through the historical cruising process. Eposes are literary products which have nation-specific nature about their creative nation. Eposes have language and narrative characteristics that are unique to them and reflect the period they created. One of the most important features of the epos is that it has the property of reflecting the structure, life philosophy and values of the society it belongs to. Like other literary genres, it is one of the rare species that plays the role of culture transfer with the epic, which provides language skills, aesthetic pleasure, moral qualities, sociality and personality enhancement. Therefore, it is important for us to teach the syllabus correctly both in the Turkish lessons and in the direction of the achievements in the related program. On the other hand, when Turkish textbooks are examined, it is noteworthy that there are big problems in selected texts for the teaching of epos, defining of epos and understanding epos's characteristics. Therefore, it is felt by us that we need to identify these problematic approaches in the teaching of epic lifestyle, to evaluate textbooks from this point and to make suggestions about them.

Method

This research was conducted according to the qualitative research method of document review. In this study, 8th grade Turkish textbooks, workbooks and teacher's guidebooks of Yıldırım, Ada, Dörtel and MEB publishing were used as data source and they were designed as a research document review. Analysis of data; based on content analysis that is based on the basic purpose of reaching the concepts and associations that can explain the collected data. While the data were being analyzed, 8th Grade Turkish Course Books, Student Workbooks and Teacher Guidebooks that were subject to the research were not evaluated as a whole and the sections related to epos type were taken into the scope of the study purpose. The themes to be used in the examination of the documents are as follows: themes which have epos genre texts, texts in books related to epos genre, activities in books to understand the nature of the epos and its features, the questions asked for understanding of the epos and definitions in books related to epos genre.

Results

When the datas are evaluated, it can be seen that epos is handled under themes such as "Community Life" and "Emotions". When we look at the selected texts about the epos genre, it is seen that the texts of major eposes such as Oguz Kağan and Ergenekon are included in the books. "Ergenekon Destanı" in Yıldırım Publications' 8th Grade Turkish Course Book, "Ergenekon Destanı" in MEB Publications' 8th Grade Turkish Course Book, and "Oguz Kağan Destanı" in Dörtel Publications' 8th Class Turkish Teacher Guide Book, are texts that are suitable for epos. However, the text entitled "Kazılık Dağı'nın Aslanı Boğaç Han Kırk Yiğidin Kıskançlığı" is not a epos, but a story, which is included in the 8th Grade Turkish Textbook of Ada Publications. When the texts are selected, it is noticed that the original texts are not included in terms of language and narration. When the epic texts are examined, it turns out that there are serious problems in displaying "source/author" in the texts. It is shown that only the text of "Oğuz Kağan Destanı" in Dörtel Publications' 8th Grade Turkish Teacher's Guide Book is taken from Nihat Sami Banarlı's Resimli Türk Edebiyatı Tarihi. There is no information from which sources other texts are included in the books. When the activities in the books are examined, although the Turkish books belong to different publishing houses, it is seen that

almost the same activities related to the epos genre are made. And activities are based only on the books. Multiple applications were not used at activities. In books, the questions asked about the genre of epos are insufficient to reflect the characteristics of the epos and to provide the definition of the epos. Definitions made about the genre of the epos in the books do not fully meet the epos line.

Discussion and Conclusion

It seems that the texts are not original texts to exactly match the genre. It is seen that the texts are presented to the students by being removed from their original language and narrative features. When selecting epos texts, the most common eposes are preferred. In the teaching of natural epos, it is seen that the texts created by the processing of original text are included in books even though it is not possible to meet the genre. At the end of the texts taken in the books related to epos, the part of the author's demonstration is a feature that will be in contradiction with the anonymity feature. Sources of epos texts are not shown. The technical features of the epos are not fully taught. Epos descriptions are missing. It is compared with other species about a few features of epos genre. The period when the eposes were created were not mentioned in the books.

When the epos texts are taken into the textbooks, the text that best reflects the genre should be selected from the original or closest texts to the original. Processed texts should not be taken into books as epos text. At the end of the text, the author names of the works on which the sources of the texts should be given some adjectives such as gleaner, arranger, adapter to contemporary Turkish. It must be indicated from which source or from which epos the texts were received. Different epos texts should be included in books. Students should be informed about the period when the epos was created. All technical features should be emphasized while questioning the characteristics of the epos. Epos definitions must be made correctly. The epos should be compared with other species from all features.

GİRİŞ

Ders kitapları; genel olarak öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmelerini sağlamak amacıyla hazırlanan, ders konularına ait bilgileri ülkelerin eğitim-öğretim programlarına uygun olarak sıralı ve doğru bir biçimde aktarması gereken yazılı gereçlerdir (Çakır, 1997). Ders kitapları öğretimin düzenli bir biçimde sürdürülmesini sağlarlar. Eğitim programına uygun olarak hazırlandıkları için derslerin programa uygun olarak işlenmesinde önem taşırlar. Çünkü eğitim programındaki amaçlar, içerik, etkinlikler ve değerlendirme özelliklerine uygun bilgiler, ders kitaplarında sırayla yer almaktadır. Ders kitapları öğretim programının uygulanmasında son derece kullanışlı materyallerdir (Şahin ve Yıldırım, 1999). Bu gerekçelerle Türkçe öğretiminde en yaygın kullanılan araç ders kitaplarıdır.

Türkçe dersi için hazırlanan kitaplar yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabı olmak üzere üç kitaptan oluşmaktadır. Bu kitaplardan ders kitaplarında sadece görsellerle desteklenmiş metinler; öğrenci çalışma kitaplarında programın amaç ve kazanımlarını öğrencinin edinmesini sağlayacak çeşitli etkinlikler; öğretmen kılavuz kitaplarında ise öğrenci ders ve çalışma kitaplarının daha etkili kullanımını sağlayacak ve dersi daha iyi işlemeyi öngören yönlendirmeler, ek etkinlikler ve sorular yer almaktadır.

Türkçe dersi öğrencilerin metinleri doğru okumalarını, okuduklarını/dinlediklerini anlamalarını, düşündüklerini sözlü ve yazılı olarak anlatmalarını, dilin hususiyetlerini kavramalarını kendine amaç edinen bir derstir. Bu yüzden Türkçe derslerinde temel araç olarak kullanılan ders kitaplarında yer alan metinler önemli bir işleve sahiptir. Çünkü Türkçe dersinin amaçlarına ulaşmada kullanılacak anlama ve anlatma çalışmalarını yürüten ana malzemeler ders kitabında yer alan metinlerdir.

MEB 2018 Türkçe Öğretim Programında (s.19) kitaplarda yer alan metinlerin sahip olması gereken özellikler belirtilmiştir. Bu özelliklerden destan türü ile ilgili olanları şöyledir:

- Ders kitaplarına alanda yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserlerden, edebî ve kültürel değer taşıyan metinler alınmalıdır. Türk cumhuriyetleri ve Balkan Türkleri edebiyatlarından eserlere yer verilmelidir.
- Seçilen metinler ikincil aktarımlar yerine yazarın eserinden alınmalıdır.
- Tamamı ders kitabına alınamayacak uzunluktaki roman, hikâye, tiyatro, destan gibi türlerdeki eserlerden yapılan alıntılarda eserdeki bağlamın yakalanabilmesi için metnin başında eserin seçilen bölümüne kadar olan kısmın kısa özeti verilmelidir. Seçilen metnin eserin hangi bölümünden alındığına dair kısa bir açıklama yapılmalıdır.
- Yazarın söyleyişinden ya da Türkçenin dönemsel söyleyiş özelliklerinden kaynaklı yazım farklılıkları hata olarak nitelendirilip düzeltilmez. Metin içerisinde yer alan dönemsel farklılıklara (yazım ve noktalama) yönelik açıklamalar dipnot şeklinde verilmelidir. Ayrıca bu hususlardan öğretim amaçlı olarak yararlanılabilir.
- Metinlerde tema ve kazanımlara uygun olarak metnin bütünlüğü ve tutarlılığı korunmak kaydıyla bazı bölümler çıkarılarak kısaltmaya gidilebilir. Çıkarılan bölümler parantez içinde üç nokta ile gösterilmelidir.

Ders kitaplarında yer alan metinlerin seçiminde konu, anlatım, dil, plân vb. yönlerden yakınlıkları, benzerlikleri olan, ayrı ayrı ve belli özellikleri ile tanımlanabilen türler, önemli bir ölçüt oluştururlar. Tür kavramı edebiyat eserlerinin biçimlerine, teknik özelliklerine ve konularına göre ayrıldığı çeşitlere denmektedir (Kavcar, Oğuzkan ve Aksoy, 2002).

Türkçe derslerinde ele alınan türlerden biri de destan türüdür. Destan kelimesi dilimize, ses ve anlam değişikliğine uğrayarak Farsça “dâstân” kelimesinden girmiştir. Destan kelimesi yerine Türk boyları arasında “alıptığ nımax”, “comok”, “jomok”, “cır”, “jır”, “batırlar cırı”, “maadırlıg tool”, “kahramandık epos”, “kay çörçök”, “kaylap aydar çörçök”, “olongho”, “ölöng”, “alıptıh nımah”, “boy”, “epos”, “epostık jırlar”, “köne epos”, “irtegi” ve “batırlık ertegi” gibi farklı kavramlar kullanılmaktadır (Çobanoğlu, 2003).

Destan anlatan kişilerin adlandırılışı da Türk boyları arasında farklılık göstermektedir. “Olonhohut”, “dastançi”, “goşagçi”, “manasçi”, “comogçu”, “jırav”, “gayçı”, “akın”, “şair”, “bahşı”, “âşık” vb. destan anlatıcısı karşılığında kullanılan ifadelerdir (Reichl, 2002).

Kavramın araştırmacılar tarafından birçok tanımı yapılmış ve özellikleri üzerinde durulmuştur. Elçin (1993) destanı “bir boy, ulus (kavim) veya millet hayatında tam estetik hüviyet kazanmamış eser sayılan efsanelerden sonra nazım şeklinde ortaya çıkan en eski halk edebiyatı mahsullerinden biridir” şeklinde tanımlar. Bu tanımdan sonra destan türünün özelliklerini ise “Sözlü geleneğe bağlı bu anonim mahsuller, zaman ve mekân içinde cemiyetin iradesini ellerinde tutan “Kahraman-Bilge” şahsiyetlerin menkabevi ve hakiki hayatları etrafında teşekkül etmiş uzun, didaktik hikâyelerdir. Tarihe bağlı olmakla beraber, tarih sayılmayan; ozanların Kobuzlarla terennüm ettiği; cemiyetin ortak hayat görüşü ile ülkülerini aksettiren bu eserlerin teşekkülü için bir “yaratma zemini” ile savaş, din değiştirme, göç, kuraklık vb. gibi büyük hadiselerin millet vicdanında birtakım sarsıntılara sebep olması lazımdır.” şeklinde açıklar.

Ekici (2002) ise destanı “Bir millet veya toplumun hayatında derin bir iz bırakmış olaylardan kaynaklanıp; çoğunlukla manzum, bazen de manzum-mensur karışık; birden fazla olayın aktarımına izin veren genişlikte; usta bir anlatıcı tarafından veyahut da ustalardan öğrendiğini aktaran bir ırak tarafından, bir dinleyici kitlesi önünde bir müzik aleti eşliğinde ya da bir melodiyle anlatılan; sözlü olarak anlatılanlarından bazıları yazıya geçirilmiş; bir milleti veya toplumu sonuçları bakımından ilgilendiren bir kahramanlık konusuna sahip; dinlendiğinde veya okunduğunda millî değerleri, şahsi değerlerin üstünde tutmayı benimseyen sözlü veya yazılı edebi yaratma” olarak tanımlar.

Aça ve Ercan’ın (2004) destan tanımı ise “İster boy, ister ulus bazında olsun, ister dar bir alanda, ister geniş bir alanda yaşanmış olsun, ister dışa, ister içe yönelik olsun, toplumun (kabilenin, ulusun) bütün bireylerini doğrudan ilgilendiren ya da etkileyen herhangi bir olayı, ister dar bir alanın, ister çok geniş bir alanın bahadırı olsun belli bir tip (“alp tipi”) etrafında toplayarak anlatan, “destancı” adı verilen ve uzun bir süre “edebiyatçı” ve “tarihçi” görevini yerine getiren, atlı göçebe yaşam tarzının sanatkâr tipi olan sanatkârlar (ozan, cırav vd.) tarafından kendine özgü bir forma kavuşturulup müzik âleti eşliğinde ya da değil ezgili ve kendine has bir akış ve üslup ile nakledilen, sanat ve estetik kaygıları taşıyan, tarihteki bölgesel ya da ulusal bazdaki olayları tam anlamıyla gerçekçi bir şekilde değil de, efsane ya da tevatür boyutuyla nakleden, teşekkülü için uzun bir süreyi gerektiren, sözlü kültür ortamında teşekkül etmesi ve sözlü iletişim vasıtasıyla nakledilmesi nedenleriyle değişime uğrayabilen, toplumun geçtiği kültürel süreçleri ve yazıya geçirildikleri dönemin özelliklerini yansıtan, atlı göçebe yaşam tarzının ürünü olarak çoklukla manzum olarak ortaya konan; fakat, zaman zaman mensur ya da manzum-mensur bir yapı sergileyebilen kahramanlık konulu metinlere destan denir.” şeklinde dir.

Destan türü tanımlarda da görüldüğü gibi bir milletin tarihi seyir sürecinde başından geçen büyük olayları konu alan bir türdür. Destanlar içinde yaratıldıkları topluma özgü millî nitelik taşıyan edebî ürünlerdir. Destanların kendilerine özgü olan ve yaratıldıkları dönemi yansıtan dil ve anlatım hususiyetleri vardır. Destanlar geçmişte bir halk ozanı tarafından müzik eşliğinde belirli bir dinleyici kitlesi karşısında yaratılmış kuşaktan kuşağa aktarıla aktarıla değişikliklere uğrayarak ilk yaratıcısı unutulmuş ve topluma mal olarak anonim olma özelliği kazanmış eserlerdir. Destanların sözlü gelenekte yaşatılanları olduğu gibi yazıya geçirilmiş metin şekilleri de bulunmaktadır.

Destan türünün yaratılması için destanın yaratıldığı toplumun bazı evrelerden geçmiş olması gerekir. Destanı yaratan topluluk Bozkır kültürü içinde olmalıdır. Alp Tipi denen tipin hayatı yönlendirdiği, olağanüstü kahramanlıklarla dolu bir destan devri yaşamalıdır. Aynı zamanda destanın yaratılması için destanın yaratıldığı topluluğun sözlü bir geleneği olmalıdır. Bu sözlü gelenekte anlatılabilecek toplumu etkileyen bir vak’a gelişmelidir. Bu vaka bir ozan tarafından edebî bir metin halini almalı ve kuşaktan kuşağa aktarılmalıdır. Destan devri tamamlanmadan da bu eser tespit edilmelidir (Oğuz, 2000).

Destan türünün en önemli özelliklerinden biri de ait olduğu toplumun yapısı, yaşam felsefesi ve değerlerini yansıtmaya özelliğine sahip olmasıdır. Diğer edebî türler gibi öğrencilere dil becerisi, estetik zevk, ahlakî vasıflar, sosyal olma ve kişiliğini geliştirme yönünde katkılar sağlayan destan türü, bununla birlikte kültür aktarıcılığı rolünü üstlenen türlerden biridir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine göre yürütülmüştür. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan bir veri toplama yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu incelemenin temel amacı kaynaklarda yer alan olgu ya da olguları belirleyip, ampirik bilgi üretmektir (Corbin ve Strauss, 2008). Doküman incelemesi genellikle yazılı unsurların derinlemesine incelenmesini içerir (Glenn, 2009). Doküman analizinde; program (müfredat) yönergeleri, alanla ilgili ders kitapları, okul içi ve dışındaki yazışmalar ve öğrenci kayıtları gibi veriler ele alınabilmektedir.

Analiz Kapsamına Alınan Dokümanlar

Türkçe ders kitapları incelendiğinde destan türünün, genellikle 8. sınıf ders kitaplarında yer alan bir tür olduğu görülmektedir. Hatta MEB 2016 Türkçe Öğretim Programında 6., 7. ve 8. sınıflarda yer verilmesi gereken türler hakkında "6. sınıfta; şiir, hikâye, anı, masal, fabl, deneme, tiyatro, mektup; 7. sınıfta; şiir, hikâye, anı, deneme, tiyatro, sohbet (söyleşi), gezi yazısı, biyografi ve 8. sınıfta; şiir, hikâye, anı, makale, roman, deneme, sohbet (söyleşi), eleştiri, destan türlerinde metinlere mutlaka yer verilecektir." şeklinde bir belirleme yaparak destan türünün 8. sınıfta okutulmasını zorunlu hale getirmiştir. 2017 ve 2018 Türkçe Öğretim Programları ile bu zorunluluk ortadan kaldırılmıştır. Ancak yine de 2017-2018 öğretim yılında dağıtılan Türkçe ders kitapları incelendiğinde destan türüne daha çok 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında verildiği görülmektedir. Bu yüzden bu araştırma türün ortaokul düzeyinde en çok ele alındığı 8. Sınıf Türkçe Ders Kitapları üzerinde yürütülmüştür.

Araştırma kapsamında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından son on yılda okutulması kararlaştırılan 8. sınıf Türkçe ders kitaplarının tamamı incelenmiştir. İncelenen kitaplardan güncel oldukları için Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2017-2018 öğretim yılında 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı olarak okutulması kararlaştırılıp EBA'da yayımlanan MEB ve Dörtel Yayıncılık'ın kitapları ile daha önceki yıllarda Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okutulması kararlaştırılıp konu ile ilgili metin, tema ve etkinlikler açısından diğer kitaplardan farklılıklar gösteren Ada ve Yıldırım Yayıncılık'ın 8. Sınıf Türkçe Ders Kitapları, Öğrenci Çalışma Kitapları ve Öğretmen Kılavuz Kitapları veri kaynağı olarak alınmıştır.

Araştırma kapsamında incelenen dokümanlar şunlardır:

- Arhan Serdar; Başar Sema; Demirel Tuncay (2017). İlköğretim Türkçe-8 Ders Kitabı. Ankara: MEB Yayınları.
- Arhan Serdar; Başar Sema; Demirel Tuncay (2017). İlköğretim Türkçe-8 Öğrenci Çalışma Kitabı. Ankara: MEB Yayınları.
- Arhan Serdar; Başar Sema; Demirel Tuncay (2017). İlköğretim Türkçe-8 Öğretmen Kılavuz Kitabı. Ankara: MEB Yayınları.
- Erdal, Nihat (2017). İlköğretim Türkçe-8 Ders Kitabı. Ankara: Dörtel Yayıncılık.
- Erdal, Nihat (2017). İlköğretim Türkçe-8 Öğrenci Çalışma Kitabı. Ankara: Dörtel Yayıncılık.
- Erdal, Nihat (2017). İlköğretim Türkçe-8 Öğretmen Kılavuz Kitabı. Ankara: Dörtel Yayıncılık.
- Şahin, Derya (2013). İlköğretim Türkçe-8 Ders Kitabı. Ankara: Ada Yayıncılık.
- Şahin, Derya (2013). İlköğretim Türkçe-8 Öğrenci Çalışma Kitabı. Ankara: Ada Yayıncılık.
- Şahin, Derya (2013). İlköğretim Türkçe-8 Öğretmen Kılavuz Kitabı. Ankara: Ada Yayıncılık.
- Kaplan, Şükran; Yıldırım Şen, Gülay (2014). İlköğretim Türkçe-8 Ders Kitabı. Ankara: Yıldırım Yayıncılık.
- Kaplan, Şükran; Yıldırım Şen, Gülay (2014). İlköğretim Türkçe-8 Öğrenci Çalışma Kitabı. Ankara: Yıldırım Yayıncılık.
- Kaplan, Şükran; Yıldırım Şen, Gülay (2014). İlköğretim Türkçe-8 Öğretmen Kılavuz Kitabı. Ankara: Yıldırım Yayıncılık.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler analiz edilirken araştırmaya konu edilen kitaplar bir bütün olarak değerlendirilmemiş,

destan türü ile ilgili bölümler çalışma amacı kapsamına alınmıştır. Kitaplardaki destanla ilgili unsurlar, alan yazında destan ile ilgili yapılan çalışmalardan elde edilen bilgiler ve 2018 Türkçe Öğretim Programı doğrultusunda ayrıntılı şekilde incelenerek konuyla ilgili veriler toplanmıştır.

Verilerin analizi; toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak temel amacına dayanan içerik analizine göre yapılmıştır. “İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır.” (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Dokümanların incelenmesinde kullanılacak temalar şu şekilde belirlenmiştir.

- Destan türüne yer verilen temalar
- Destan türündeki metinler
- Destan türünü ve özelliklerini kavratmak için yapılan etkinlikler
- Destan türünü kavratmak için sorulan sorular
- Destan türü ile ilgili tanımlar

Analize tabii olacak 8. Sınıf Türkçe Ders Kitapları, Öğrenci Çalışma Kitapları ve Öğretmen Kılavuz Kitaplarında destan türünün öğretimi ile ilgili veriler yukarıda belirtilen temalar çerçevesinde incelenmiş ve bu temalar çerçevesinde öğretimdeki yeterlilik düzeyleri Öğretim Programı ve alan yazındaki veriler çerçevesinde yorumlanarak bulgulara ulaşılmıştır.

BULGULAR

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular şöyledir:

İncelenen Türkçe Ders Kitaplarında Destan Türüne Yer Verilen Temalar:

Destan türünün yer verildiği temalar, araştırma kapsamına alınan kitaplarda şu şekildedir:

Tablo 1. Destan Türündeki Metinlerin Yer Aldığı Temalar

Yayınevi ve Ders Kitabı	Destan Türündeki Metnin Adı	Bağlı Olduğu Tema	Sayfa No
Yıldırım Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Ergenekon Destanı	Toplum Hayatı	8-10
MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Ergenekon Destanı	Toplum Hayatı	70-73
Ada Yayıncılık 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Kazılık Dağı'nın Aslanı Boğaç Han Kırk Yiğidin Kiskançlığı	Duygular	19-24
Dörtel Yayıncılık 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı	Oğuz Kağan Destanı	Toplum Hayatı	112-113

İncelenen kitaplarda destan metinlerine “toplum hayatı” ve “duygular” temalarında yer verildiği görülmüştür.

Yıldırım Yayınları ve MEB Yayınları'na ait kitaplarda bulunan “Ergenekon Destanı” adlı metinlerde “toplum hayatı” teması altında toplumsal dayanışma, bir toplumu yoktan var etme, birlik ve beraberlik unsurları ele alınmıştır.

Dörtel Yayıncılık'ın 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda ise “toplum hayatı” teması altında yer alan Oğuz Kağan Destanı adlı metinde bir toplumun varlığını sürdürmesinin önemi üzerinde durulmuştur.

Ada Yayıncılık'ın 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan Kazılık Dağı'nın Aslanı Boğaç Han Kırk Yiğidin Kiskançlığı adlı metinde ise “duygular” teması altında özellikle kiskançlık duygusu ve bu duygunun nelere mal olabileceği üzerinde durulmuştur. Kiskançlık kadar olmamakla birlikte kaygı, korku, üzüntü, sevgi ve sitem duyguları da metinde ele alınmıştır.

İncelenen Türkçe Ders Kitaplarında Destan Türündeki Metinler

Destan türü ile ilgili seçilen metinlere bakıldığında Oğuz Kağan Destanı ve Ergenekon Destanı gibi belli başlı destanların metinlerine kitaplarda yer verildiği görülmektedir.

Kitaplarda yer alan metinlere destan türünü karşılayan metinler olup olmadığı açısından bakıldığında Yıldırım Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan "Ergenekon Destanı", MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan "Ergenekon Destanı" ve Dörtel Yayıncılık 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı'nda yer alan "Oğuz Kağan Destanı" adlı metinler birer destan metnidir. Ancak Ada Yayıncılık'ın 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan "Kazılık Dağı'nın Aslanı Boğaç Han Kırk Yiğidin Kıskançlığı" adlı metin destan türünde bir metin değildir. Dede Korkut anlatmalarından biri olan "Dirse Han Oğlu Boğaç Han" anlatması temel alınarak, Atilla DİRİM tarafından yazılmış bir hikâyedir.

İncelenen kitaplarda yer verilen destan türündeki metinlerin dönemsel dil ve anlatım özelliklerinin korunmadığı; metinlerin dil ve anlatım yönünden sadeleştirilip kısaltılarak kitaplara alındığı tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamına alınan kitaplarda yer alan destan metinlerinin bitiş kısımları aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir:

Tablo 2. Destan Metinlerinin Bitiş Bölümleri

Ergenekon Destanı-MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (s.73)
" ... Bunu kimi iyi karşıladı, baş eğip boyun eğdi. Börteçine'yi kendi hakanları bildi; kimi de iyi görmedi, karşı çıktı. Onlarla da savaştı, Göktürkler hepsini yendiler."
Mustafa Necati SEPETÇİOĞLU
Oğuz Kağan Destanı-Dörtel Yayıncılık 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı (s.113)
" ... 'Ey oğullarım, ben çok aştım, çok vuruşmalar gördüm, çok kargı ve çok ok attım, atla çok yürüdüm, düşmanları ağlattım, dostlarımı güldürdüm! Ben Gök Tanrı'ya borcumu ödedim. Şimdi yurdumu size veriyorum.' dedi."
Nihad Sâmî BANARLI Resimli Türk Edebiyatı Tarihi (Sadeleştirilerek kısaltılmıştır.)
Ergenekon Destanı-Yıldırım Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (s.10)
" ... Ergenekon'dan çıkınca Göktürklerin ulu hakanı Kayı Han soyundan Börteçine, bütün ellere elçi gönderip Ergenekon'dan çıktığını bildirdi. Tüm iller, Göktürklerin Ergenekon'dan çıkışını öğrenince baş eğdiler. Büyük Türk Kağan'ı Börteçine'yi ululadılar. Düşmanlara karşı çıktı, vuruştular. Göktürkler üstün geldi. Böylece dört yüz elli yıl geçtikten sonra oçlerini aldılar, ata yurduna yerleştiler. Eskisi gibi dünyanın en büyük ulusu oldular. ..."
Seyit Kemal Karaalioğlu
Kazılık Dağı'nın Aslanı Boğaç Han Kırk Yiğidin Kıskançlığı-Ada Yayıncılık 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (s.24)
" ... Kırk yiğit, tan yeri ağarınca kadar uzun uzun konuştular. Çoktan sönmüş olan ateşten geriye kalan küllerin başından kalktıkları zaman, dudaklarında ölüm soğukluğunda bir gülümseme vardı... ..."
Atilla DİRİM
" ... Tüm oba halkı, bu mutlu günün şerefine şenlik düzenler. Hanlar Hanı Bayındır Han, olanları öğrendikten sonra Boğaç Han'a beylik ve taht verir."

Yukarıdaki destan metinlerinin sonunda bulunan "yazar/kaynak" kısımlarına bakıldığında MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan "Ergenekon Destanı" adlı metnin Mustafa Necati Sepetçioğlu tarafından; Dörtel Yayıncılık 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı'nda yer alan "Oğuz Kağan Destanı"nın Nihat Sami Banarlı tarafından; Yıldırım Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan "Ergenekon Destanı" adlı metnin Seyit Kemal Karaalioğlu tarafından yazılan/yaratılan metinler olduğu anlaşılmaktadır.

Ders kitaplarındaki metinlerin, hangi kaynaklardan alındığı incelendiğinde sadece Dörtel Yayıncılık 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı'nda yer alan Oğuz Kağan Destanı adlı metnin Nihat Sami Banarlı'nın Resimli Türk Edebiyatı Tarihi adlı kitabından alındığı gösterilmektedir.

Çalışma kitaplarındaki etkinliklerde de destan metnlerinin parçalarına yer verilmiştir. Ancak bu eserlerin hangi kaynaktan alındığı hatta hangi destanın parçası olduğu belirtilmemiştir.

İncelenen kitaplarda yer alan metinler, öğrencilerin seviyelerine uygundur. Ancak bu metinlerin daha iyi anlaşılmasını sağlamak adına destan türünün yaratıldığı dönem hakkında kitaplarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Destan Türünü ve Özelliklerini Kavratmak İçin İncelenen Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinlikler

Destan türü ile ilgili araştırma kapsamına alınan dört yayınevine ait öğrenci çalışma ve öğretmen kılavuz kitaplarında öğrenciler ve öğretmenler Türkçe dersi ile ilgili çeşitli öğrenme alanlarında, aşağıdaki tabloda gösterilen etkinlikleri yapmak üzere yönlendirilmektedirler. Tablo oluşturulurken öğretmenlerin yapmaya yönlendirildikleri etkinlikleri, öğrencilerin yapmaya yönlendirildiklerinden ayırt etmek için tabloda parantez içinde (öğretmen tarafından) ifadesi kullanılmıştır.

Tablo 3. Destan Türü ve Özelliklerini Kavratmak İçin Yapılan Etkinlikler

MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı (s.182-188)	
Okuma-Anlama	Metinle ilgili soruların cevaplanması Metinle ilgili sözcük çalışmalarının yapılması Metinden alınan cümlelerin oluş sırasına göre sıralanması (2. Etkinlik) Metindeki olayların özetlenmesi Metinde geçen olaylara farklı çözümler bulunması (4. Etkinlik) Metin ile ilgili cümlelerin doğru ya da yanlış olup olmadığının tespiti (5. Etkinlik) Metnin türü ile ilgili öğrencilere sorular sorulması (öğretmen tarafından) Destan türünün tanımının yapılması Destan türünün tanımının yapılması (öğretmen tarafından)
Dörtel Yayıncılık 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı (s.112-116)	
Derse Hazırlık	Toplum hayatının geçmişteki göstergeleri olan Türk destanlarının hangileri olduğunun öğrenilmesi Derse Türk destanlarından örnekler getirilmesi (öğretmen tarafından) Destan kelimesiyle ilgili araştırma yapılması
Metne Hazırlık	Öğrencilere bildikleri Türk destanlarının adlarının sorulması (öğretmen tarafından) Getirilen Türk destanlarından birinin okunması Okunan destanların konularının tespit edilmesi
Dinleme-İzleme	Metnin başlığı ve içeriği arasındaki ilişkinin tespit edilmesi Nedeni ile birlikte metne konulmak istenen başlığın sorulması (öğretmen tarafından) Metinde geçen olaylara farklı çözümler bulunması (4. Etkinlik) Metinle ilgili soruların cevaplanması Metinle ilgili sözcük çalışmalarının yapılması Metnin türü ile ilgili öğrencilere sorular sorulması (öğretmen tarafından) Destan türünün tanımının yapılması Destan türünün tanımının yapılması (öğretmen tarafından)
Ölçme Değerlendirme	Öğrencilere metnin konusunun sorulması (öğretmen tarafından) Metindeki gerçek olaylara ve olağanüstülükler örnekler verilmesi
Yıldırım Yayınları 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı (s. 5-9)	
Hazırlık	Türk destanlarından birinin okunup gelinmesi
Okuma ve Anlama	Metnin okunması Metinle ilgili soruların cevaplanması Metinle ilgili sözcük çalışmalarının yapılması Metinde geçen olaylara farklı çözümler bulunması (4. Etkinlik) Metnin türü ile ilgili öğrencilere sorular sorulması (5. Etkinlik) (öğretmen tarafından) Destan türünün tanımının yapılması (öğretmen tarafından)
Yazma	Metnin şiir şeklinde yeniden yazılması (6. Etkinlik)

Ölçme ve Değerlendirme	Okunan destanların özelliklerinin bulunması
Ada Yayıncılık 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı (69-77)	
Okuma	Metnin okunması Metinde geçen olay, yer, zaman, şahıs, varlık kadrosu ve bunlarla ilgili unsurların tespit edilmesi ve metnin özetinin çıkarılması (1. Etkinlik) Metnin planının çıkarılması (2. Etkinlik) Metinle ilgili soruların cevaplanması Metinle ilgili sözcük çalışmalarının yapılması Metnin türü ile ilgili öğrencilere sorular sorulması (5. Etkinlik) (öğretmen tarafından) Destan türünün tanımının yapılması ve çeşitlerinin öğretilmesi (öğretmen tarafından)
Yazma	Bir bölümü verilen destan metninin destan türüne uygun bir biçimde tamamlanması (6. Etkinlik)

Araştırma kapsamına alınan 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında farklı yayınevlerine ait olmalarına rağmen benzer etkinliklere yer verildiği görülmektedir. Bunlar:

- Derse hazırlık aşamasında; Türk destanlarının ve destan kavramının araştırılması;
- Okuduğunu anlama aşamasında; metnin okunması, metnin içeriği ile ilgili soruların, doğru yanlış olan unsurların cevaplanması, metnin olay, yer, zaman, şahıs kadrosu vb. unsurlarının incelenmesi, metinden alınan cümlelerin oluş sırasına sokulması, metnin planının çıkarılması, sözcük çalışmaları yapılması, metinde geçen sorunlara çözümler bulunması, metnin türü ile ilgili sorulara cevap verilmesi, metnin türünün tanımı ve çeşitleri üzerinde durulması;
- Yazma bölümünde; bir bölümü verilen destanın türün özelliklerine uygun olarak tamamlanması, destan türündeki metnin diğer türlere çevrilmesi;
- Ölçme ve değerlendirme bölümünde; destan türünün konusu, gerçek-olağanüstü bölümleri ve özellikleri vb. unsurların bilinip bilinmediğinin ölçülmesi şeklindedir.

Derse hazırlık aşamasındaki çalışmalar dışında yapılan etkinliklerin hepsinin kitaba dayalı etkinlikler olduğu, çoklu öğrenme ortamı ya da uygulamalarından yararlanan etkinliklerin kitaplarda bulunmadığı görülmektedir.

Ayrıca etkinliklerin “amaç”, “içerik”, “ortam düzenleyiciler”, “öğretmen sorumluluğu”, “öğrenci sorumluluğu”, “yeni durumlara uyarlanabilme” ve “ölçme ve değerlendirme” unsurlarından sadece içerik, öğretmen ve öğrenci sorumluluğu unsurlarına değinilmiştir.

İncelenen Türkçe Ders Kitaplarında Destan Türünü Kavratmak İçin Sorulan Sorular:

Araştırmada ele alınan yayınevlerinin öğretmen kılavuz kitapları ve öğrenci çalışma kitapları incelendiğinde birbirine benzer sorular sorularak destan türünün öğrencilere kavratılmaya çalışıldığı görülmektedir.

MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabında destan türünü kavratmak adına şu sorular sorulmuştur:

- Metinde anlatılanlar bir hayal ürünü müdür?
- Metinde anlatılanlar gerçeğe dayanıyor mu?
- Türk tarihinde yaşanmış mıdır?
- Tarihi olaylara zamanla olağanüstü anlamlar yüklenmesinin nedeni ne olabilir?
- Bu metni masaldan ayıran yönleri nelerdir?
- Bir milletin tarihinde derin izler bırakan olay anlatılıyor mu?
- Bu destanda olağanüstü bölümler var mı? Varsa bu bölümleri söyleyiniz.
- Destanın olduğu yer hakkında bilgi veriliyor mu?
- Destanın kim tarafından yazıldığı belli midir? (s.186)

Bu sorular incelendiğinde ilk dört soru ile öğrencilerden destan ile masal türlerini “gerçek olayları ve olağanüstü unsurları işleyip işlememe” açısından karşılaştırmalarının istendiği görülmektedir. Kalan sorular ise destanın gerçek-olağanüstü vasıfları, destanın konusu, destanın oluşma yeri ve yazarı hakkında sorgulama yaptırmaya yöneliktir.

Dörtel Yayıncılık 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabında destan türünü kavratmak adına şu soruların sorulduğu görülmektedir:

- Metindeki şahıs ve varlık kadrosu kimlerden oluşuyor?
- Metinde işlenen konu nedir?
- Bu metnin sizde uyandırdığı duygular nelerdir?
- Dinlediğiniz metinde ortaya konan sorunlara farklı çözümler üretebilir misiniz? Bunlar neler olur?
- Dinlediğiniz metinde olaylar nasıl gelişmektedir?
- Metinde anlatılan hangi olaylar gerçek, hangileri gerçeküstüdür?
- Metindeki kahramanlarda olağanüstü özellikler var mı? Bu özellikler nelerdir?
- Metinde, Türk toplum yapısı ile ilgili hangi bilgiler yer almaktadır?
- Metinde yapılan benzetmelerde hangi tabiat öğelerinden yararlanılmıştır?
- Oğuz Kağan'ın ülkesini oğulları arasında paylaşması, o dönemki Türk devlet geleneğinin nasıl bir yapıya sahip olduğunu gösteriyor?
- Metnin kahramanı Oğuz Kağan, birey olarak ve toplum açısından nasıl bir insandır?
- Dinlediğiniz metinde gerçek ve olağanüstü olaylar nasıl anlatılıyor?
- Bireyi ve toplumu ilgilendiren bir konu mu işleniyor?
- Metin, nasıl bir dil ve anlatım özelliğine sahiptir? (s.114-115)

Sorulara bakıldığında destan türünün konusu, gerçeklik ya da olağanüstülikle ilişkisi, kahramanları, toplumla bağlantısı, dil ve anlatım özellikleri üzerinde sorgulamalar yaptırıldığı görülmektedir.

Yıldırım Yayınları 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabında destan türünü kavratmak adına şu sorular sorulmuştur:

- Metinde geçen olay nedir?
- Bu olay tarihte yaşanmış mıdır?
- Sizce bazı tarihî olayların zamanla olağanüstü özellikler kazanmasının sebebi ne olabilir?
- Tarihî olayların milletlerin tarihindeki önemi nedir?
- Demir dağın eriyip akıvermesi olağanüstü bir olay mıdır? Niçin? (5. Etkinlik, s.11)

Bu sorularla sadece destan türünün konusu, gerçeklik-olağanüstülikle ilişkisi üzerinde durulmakta destan türüne ait diğer teknik özelliklere değinilmemektedir.

Ada Yayıncılığın 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabında destan türünü kavratmak adına iki farklı destandan bölümler verilmiş ve şu sorular sorulmuştur:

- Yukarıdaki metinlerde olağanüstü (gerçek hayatta olmayan, gerçek dışı) bir durum, olay veya kişi özellikleri var mı? Metinlerden örneklerle açıklayınız.
- Yukarıdaki metinlerde herhangi bir Türk boyunun gelenekleri, yaşam koşulları, dönem özellikleriyle ilgili ifadeler var mıdır? Örneklerle açıklayınız.
- Bu metinler günümüze ait olabilir mi? Niçin? Dönem özelliklerini metinlerdeki hangi ifadelerden anlayabiliriz? Açıklayınız. (5. Etkinlik, s.29)

Bu kitaptaki sorular da destan türünün gerçeklik-olağanüstü, millî unsurları ele alma ve yaratıldığı dönem ile ilgili birtakım özelliklerini sorgular niteliktedir.

Destan Türü ile İlgili İncelenen Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Tanımlar:

Destan türü ile ilgili öğretmen kılavuz kitaplarında yer alan ve öğretmenlerden öğrencilere sunmaları istenen tanımlar aşağıda gösterildiği gibidir.

Tablo 4. Öğretmen Kılavuz Kitaplarında Yer Alan Tanımlar

MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı	“Öğrencilerinize, milletlerin tarihinde derin izler bırakan göç, deprem, sel, kıtlık gibi olaylara zamanla olağanüstü olay ve kahramanların da eklenmesiyle kuşaktan kuşağa aktarılarak anlatılması sonucunda günümüze ulaşan anlatım türüne destan denildiğini söyleyiniz.” (s.186)
--	--

Dörtel Yayıncılık 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı	“Sonra onları, ‘bir toplumun hayatını yakından ilgilendiren ve o toplumu derinden etkileyen savaş, göç vb. olayların olağanüstü özelliklerle birleştirilerek hikâye edildiği eserlere destan dendiği’ bilgisine ulaştırınız.” (s.115)
Yıldırım Yayınları 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı	“Etkinlikteki sorulara verdikleri cevaplardan hareketle öğrencilerinize destanların, milletlerin tarihinde derin izler bırakan olaylara (sel, deprem, kıtlık, göç, savaş vb.) dayanan, olağanüstü olay ve kahramanların da eklenmesiyle oluşan, kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarılan ve sonradan yazıya geçirilen bir tür olduğunu açıklayınız.” (s.7)
Ada Yayıncılık 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı	“Bir ulusun kahramanlıklarını, savaşlarını, büyük toplumsal olaylarını anlatan ve genellikle şiir biçiminde oluşturulan eserlere destan denir.” (s.75)

MEB Yayınları'nın ve Dörtel Yayıncılık'ın 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitaplarında yer alan tanım destan türünün konusu, olağanüstülük özelliği taşıyan olay ve kahramanlara sahip olduğu ve kuşaktan kuşağa aktarıldığı bilgisini içeren bir tanımdır.

Yıldırım Yayınları 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı'nda verilen tanım da diğer kılavuz kitaplarda verilen tanımlardan farklı değildir. Diğer kitaplarda yer alan tanımlara ek olarak destan türü ile ilgili kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarılma ve sonradan yazıya geçirilme unsurları eklenmiştir.

Ada Yayıncılık'ın 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı'nda yer alan tanım ise destan türünün konu ve biçim özelliğini içeren bir tanımdır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Elçin (1993), Ekici (2002), Aça ve Ercan (2004)'ın destanı kapsamlı olarak açıkladıkları tanımlarına bakıldığında; destanların toplumsal hayatı etkileyen olayları ve kültürel değerleri ele aldığını görmek mümkündür. Bu açıdan destanlara “Toplum Hayatı” ve “Duygular” temaları altında yer verilmesi uygun görünmektedir. Bununla birlikte destanlara MEB 2018 Türkçe Öğretim Programı incelendiğinde “Erdemler”, “Millî Kültürümüz”, “Birey ve Toplum”, “Okuma Kültürü”, “İletişim”, “Vatandaşlık” ve “Hak ve Özgürlükler” temalarında da yer verilmesi mümkündür.

Yıldırım Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan “Ergenekon Destanı”, MEB Yayınları 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan “Ergenekon Destanı” ve Dörtel Yayıncılık 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı'nda yer alan “Oğuz Kağan Destanı” adlı metinler birer destan metnidir. Ancak Ada Yayıncılık'ın 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan “Kazılık Dağı'nın Aslanı Boğaç Han Kırk Yiğidin Kiskançlığı” adlı metin destan türünde bir metin değildir. Dede Korkut anlatmalarından biri olan “Dirse Han Oğlu Boğaç Han” anlatması temel alınarak, Atilla DİRİM tarafından yazılmış bir hikâye metnidir. Hikâye türündeki bir metnin destan türü adı altında ele alınması uygun görünmemektedir.

Destanların “destan devri” (Oğuz, 2000) ya da “kahramanlık çağı” (Çobanoğlu, 2003) denilen yaratıldıkları bir dönem vardır. Destanlar, yaratıldıkları bu dönem içinde değerlendirilince anlam kazanırlar. Ancak kitaplarda destan devrinden bahseden hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Bu yüzden destan türü ele alınırken bu dönemsel özelliklerin öğrencilere açıklanması ve bu doğrultuda metinde anlatılanların anlaşılmasının sağlanması gerekmektedir.

Destanlar kendine has dil, üslup ve anlatım özellikleri olan anlatmalardır (Çobanoğlu, 2003). Kitaplara alınan metinlerde bu özelliklerin korunmadığı, metinlerin destan türüne ait dil, üslup ve anlatım kalıplarına uygun olmayacak şekilde sadeleştirildiği görülmektedir. Türün dil ve anlatım özelliklerini koruyan metinlerin kitaplara alınması daha uygun olacaktır.

Türk Dünyası destan türü bakımından çok zengin örneklerle sahiptir. Alp Er Tunga Destanı, Şu Destanı, Bozkurt Destanı, Asena Destanı, Türeyiş Destanı, Göç Destanı, Er Töştük Destanı, Ural Batır Destanı, Manas Destanı ve Köroğlu Destanı gibi Türkler tarafında yaratılan birçok destan metni bulunmaktadır (Elçin 1993, Çobanoğlu 2003, Köprülü 1981). Kitaplarda Oğuz Kağan Destanı ve Ergenekon Destanı gibi belli başlı metinlere yer verilmesi yerine farklı destan metinleri ile öğrencilerin karşılaşmasının sağlanmasının daha iyi olacağı düşünülmektedir.

Destanlar, ilk yaratıcıları unutulmuş bir millete mal olmuş anonim eserlerdir (Elçin, 1993). Ancak incelenen kitaplara bakıldığında metinlerin altında Mustafa Necati Sepetçioğlu, Nihat Sami Banarlı, Seyit Kemal Karaalioğlu, Atilla Dirim adları yazılıdır. Bu kullanım öğrencilerde destan metinlerinin bu kişiler tarafından yazıldığı algısını oluşturacaktır. Bu algının yaratılmaması gerekmektedir.

MEB 2018 Türkçe Öğretim Programında ders kitaplarında yer alacak metinlerin “alandan yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserlerden” alınması ve “ikincil aktarımlar yerine yazarın eserinden alınmasına” özen gösterilmesi istenmektedir. İncelenen kitaplardan sadece bir tanesinde metnin hangi kaynaktan alındığı belirtilmiştir. Etkinliklerde örnek olarak verilen destan parçalarının ise ne kaynağı ne de hangi destana ait olduğuna dair hiçbir bilgi yoktur. Kaynağı belirtilmeyen bu metinler hangi kaynaktan alınmıştır, birincil kişi anlatımı mıdır, kabul görmüş bir eser midir, bir destan parçası mıdır bu konularda karar vermek mümkün değildir.

Ders kitaplarında yer alan etkinliklerin “amaç”, “içerik”, “ortam düzenleyiciler”, “öğretmen sorumluluğu”, “öğrenci sorumluluğu”, “yeni durumlara uyarlanabilme” ve “ölçme ve değerlendirme” şeklinde temel unsurları vardır (Çerçi, 2016). İncelenen ders kitaplarında destan türü ile ilgili yer alan etkinliklerde sadece yapılması istenenler belirtilmiş, öğrencilerin ve öğretmenlerin etkinlikteki rolü vurgulanmıştır. Diğer unsurlara yer verilmemiştir.

İncelenen ders kitaplarındaki destan türü ile ilgili yapılması istenen etkinliklerin çoğunluğu ders kitabı kaynaklı uygulamalardır. Oysaki basılı eğitim ve öğretim araçlarının yanında yeni yöntem ve tekniklerin kullanılmasını gerektiren bilgisayar, radyo, teyp ve internet gibi yeni ders araç ve gereçleri de ortaya çıkmıştır (Kavcar, Oğuzkan ve Sever, 2005). Türün öğretiminde sadece kitaba bağlı kalınmaması çoklu öğretim ortamları ve uygulamalarına yönelik etkinlikler de yapılması gerekli görülmektedir.

Tür kavramı edebiyat eserlerinin biçimlerine, teknik özelliklerine ve konularına göre ayrıldığı çeşitlere denmektedir (Kavcar, Oğuzkan ve Aksoy, 2002). Bu yüzden öğrencilere destan türü tanımlatılacak ya da özellikleri kavratılacaksa türün “konusu”, “biçimi” ve “teknik özellikleri” üzerinde durulması gerekmektedir. İncelenen Türkçe Ders Kitaplarında türün kavratılması için sorulan sorulara, yapılan tanımlara ve türün başka türlerle karşılaştırılması çalışmalarına bakıldığında sorulan soruların türün konusu, biçimi ve anlatım özelliklerinin bir kısmını kapsadığı görülmektedir. Destan türü ile ilgili öğretmen kılavuz kitaplarında verilen tanımlar, destan türünün sadece konusu, yaratıldığı devir ve gerçeklik-olağanüstülük boyutu gibi birkaç özelliğe temas etmektedir. Destan türünün biçimi ve diğer teknik özelliklerini ele almamaktadır. Destan türü ile masal türünü öğrencilerin sadece gerçeklik-olağanüstülük gibi tek bir özellikten yola çıkarak karşılaştırmaları istenmektedir. İki türün konu, biçim ve diğer teknik özellikleri dikkate alınmadan tür karşılaştırılması yapılması uygun görünmemektedir.

ÖNERİLER

Türün, Türkçe derslerinde daha iyi öğretilmesi açısından;

Destan metinleri ders kitaplarına alınırken türün dil, üslup ve anlatım özelliklerini koruyan metinler seçilmelidir.

Destan türünde olmayan metinler, destan metni olarak kitaplara alınmamalıdır.

Metin sonlarında metinlerin kaynaklarının alındığı eserlerin yazar adları, derleyen/düzenleyen/günümüz Türkçesine uyarlayan/yazıya geçiren vb. sıfatlar ile birlikte açıklanarak verilmeli, metinlerin ilk yaratıcıları/yazarlarının altlarında yazılı olan isimler olduğu algısı ortadan kaldırılmalıdır.

Kitaplara alınan tam metinlerin ya da etkinliklerde yer verilen destan metni parçalarının hangi kaynaktan alındığı gösterilmelidir. Etkinliklerde yer alan metin parçalarının hangi destana ait olduğu da belirtilmelidir.

Kitaplarda sadece belli başlı destan metinlerine değil; diğer destan metinlerine de yer verilmelidir.

Destan türü öğretilirken ele alınan metinlerin yaratıldığı dönem hakkında öğrenciler bilgilendirilmeli ve türün yaratıldığı dönem göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi sağlanmalıdır.

Destan türü ile ilgili yapılan etkinliklerin “amaç”, “içerik”, “ortam düzenleyiciler”, “öğretmen sorumluluğu”, “öğrenci sorumluluğu”, “yeni durumlara uyarlanabilme” ve “ölçme ve değerlendirme” unsurları açık ve net olarak belirtilmelidir. Ders kitapları dışındaki araç gereç ve yöntemlerden de faydalanılarak çoklu öğretim ortamları ve uygulamalarıyla etkinlikler zenginleştirilmelidir.

Destan türünün özellikleri kavratılırken ve tür tanımlatılırken türün “konusu”, “biçimi”, ve bunların yanında yaş seviyesine göre “millî olması”, “hacmi”, “yazanı/anlatanı/yazıya geçireni/anonimliği”, “sunulduğu ortam”, “yaratıldığı devir”, “müzik/ezgi ile ilişkisi”, “aktarılış tarzı” ve “işlevi” gibi teknik özellikleri üzerinde durulmalıdır.

Destan türünün özellikleri tam olarak kavratıldıktan sonra türün, diğer türlerle benzer ve farklı olduğu konu, biçim ve teknik özellikler göz önünde bulundurularak karşılaştırılması öğrencilerden istenmelidir.

KAYNAKÇA

- Aça, M. ve Ercan, A. M. (2004). Anonim Halk Edebiyatı. *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayıncılık, 131.
- Corbin, J. ve Strauss, A. (2008). *Basics Of Qualitative Research: Techniques And Procedures For Developing Grounded Theory*. Thousand Oaks. CA: Sage.
- Çakır, F. (1997). *İlkokul Türkçe Ders Kitaplarının Eğitim Öğretime Uygunluğunun Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi EBE, 7.
- Çerçi, A. (2016). 6. Sınıf Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitabının Etkinliği Oluşturan Unsurlar Bakımından Değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(4), 1984-1998.
- Çobanoğlu, Ö. (2003). *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği*. Ankara: Akçağ Yayınları, 14.
- Ekici, M. (2002). Destan Araştırma ve İncelemelerinde Kullanılan Bazı Terimler Hakkında-II. *Millî Folklor Dergisi*, Ankara, S.54, 11-18.
- Elçin, Ş. (1993). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları, 72.
- Glenn, A.B. (2009). Document Analysis As A Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Kavcar, C., Oguzkan, F. ve Sever, S. (2005). *Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri İçin Türkçe Öğretimi*, Ankara: Engin Yayınevi.
- Kavcar, C., Oguzkan, F. ve Aksoy, Ö. (2002). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Anı Yayıncılık, 64.
- Köprülü, M. F. (1981). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 42-44.
- MEB (2016). Türkçe Dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- MEB (2018). Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, ve 8. Sınıflar). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Oguz, Ö. (2000). *Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları*. Ankara: Akçağ Yayınları, 51-52.
- Reichl, K (2002). *Türk Boylarının Destanları: Gelenekler, Şekiller, Şiir Yapısı*. (Çeviren: Metin EKİCİ). Ankara: TDK Yayınları. 62-95.
- Şahin, T. ve Yıldırım, S. (1999). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Anı Yayıncılık, 47.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.